

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. В.Р.Адамський Науково-освітня інтелігенція Поділля у добу комунізму: перша хвиля репресій //Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Вин.ХІV. Серія: Історія: Збірник наукових праць / За заг. ред. проф. П.С. Григорчука. – Вінниця, 2008. 374-378;
Т.Антонішина Діяльність єврейських секцій на Поділлі в 20-х рр. ХХ ст.// Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Вип.ХІІІ. Серія: Історія: Збірник наукових праць /За заг. ред. Проф. П.С. Григорчука - Вінниця, 2008.-С.281 -284; В.А.Нестеренко Секретні донесення ДПУ-НКВС як джерело вивчення етнонаціональних процесів на Поділлі у 1920-1930-ті рр.// Матеріали ХІІ Подільської історико-красознавчої конференції/ Ред. Кол.: Завальнюк О.М.(співголова), Войтенко В. І., Баженов Л.В. (відгтовід. редактор) та ін. - Кам'янець-Подільський: Оіюм,2007. -Т.2. - С.48-55
2. ДАХМО - ФР. - 926, Оп. - 2, Спр. - 23, арк. - 1-36зв.
3. Соціально-економічне становище області за січень-червень 2009 року. Повідомлення головного управління статистики у Хмельницькій області// Подільські Вісті - 4 черв.-2009. №104
4. Рибак І.В. Зіньків в історії Поділля. - Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський педінститут, науково-видавничий відділ, 1995 -120 с.
5. Шевчук М.П., Дзюба В.М. Зіньків. - Хмельницький: Поділля, 2004.-72 с.

В.А. Косаківський

ЛИСТИ М. А. РУДЕНКО ДО Л.П. ЗІНЧЕНКА

Епістолярна спадщина відомих людей здавна привертала увагу дослідників. Вагоме місце в історії української фольклористики посідає постать Марії Авксентіївни Руденко (1915-2003). Народилась вона 14 лютого 1915 р. у с. Слобода Яришівська, нині Могилів-Подільського району Вінницької області.

У науковому архіві ІМФЕ ім. М. Рильського нині зберігаються 54 густо списані шкільні зошити, які містять багатий фольклорно-етнографічний матеріал, зібраний нею, та два альбоми народних мелодій, записаних переважно з її голосу.

Марія Авксентіївна записала 1200 пісень різних жанрів, 1000 прислів'їв і загадок, 100 казок, легенд, анекдотів, 134 повір'я тощо.

Записи фольклористики друкувалися у виданнях «Ігри та пісні», «Колядки та щедрівки», «Весілля», «Народні оповідання», «Балади. Родинно-побутові стосунки», «Пісні родинного життя».

Понад 30 років керувала М.А. Руденко фольклорно-етнографічним колективом «Горлиця» [1, с 16-17].

У Вінницькому обласному державному архіві є фонд фольклористики, в якому зберігаються фольклорно-етнографічні матеріали з с Слобода Яришівська [2, с 32-34]. У м. Могилеві-Подільському створено музей етнографії і народного мистецтва імені М. Руденко, в якому зберігаються її витинанки [3, с. 4-5].

М. А. Руденко - Заслужений працівник культури України (1970), Лауреат премії імені П. Чубинського (1992). Міжнародний центр малих планет при астрофізичному інституті США її іменем назвав відкриту кримськими астрономами зірку [4, с. 68].

Протягом всього життя Марія Авксентіївна спілкувалась з багатьма відомими людьми та вела з ними переписку. Один з них – Л. П. Зінченко, кандидат історичних наук (по спеціальності етнографія), доцент кафедри культурознавчих дисциплін ВДПУ ім. М. Коцюбинського, автор понад 100 наукових праць, у тому числі і 8 навчальних посібників. Ще з 60-х рр. минулого століття він активно займається вивченням проблем етнографії Поділля. У 1978 р. Л. Зінченко у м. Мінську захищає кандидатську дисертацію «Роль комсомолу, радянської молоді у формуванні нового побуту на селі». Дисертація написана на матеріалах з Вінниччини. її автор став єдиним етнографом на Вінниччині у 70-80-х рр. У цей же час, Леонід Петрович знайомиться та плідно співпрацює з М. А. Руденко, Н. А. Присяжнюк, В. П. Вовкодавом та іншими фольклористами [5]. Саме в його архіві збереглося кілька листів від М. А. Руденко, які свідчать про дружні взаємини між ними 3 них постає Марія Авксентіївна, як Людина, Збирачка та Шанувальниця українських народних звичаїв і обрядів.

Нижче подаємо деякі листи М. А. Руденко:

Лист №1.

30/ХІІ - 69 р.

Вельмишановний товариш Зінченко!

З Новим 1970 роком разом з своєю сім'єю будьте здорові і щасливі. Бажаю Вам великих творчих успіхів і ще більшої радості у житті.

Дуже, дуже щиро дякую Вам за вчорашню радіопередачу, за Ваші чудові слова про народну творчість і про мою працю. Ви не уявляєте, яку величезну допомогу подали мені своїм виступом. Дев'ятий рік іде як я воюю за утвердження Новорічного свята на народних традиціях, скільки перешкод трапляється на цій тернистій дорозі. Але вже ясно вимальовуються наслідки. Щиро вдячний Вам і мій чоловік Петро Федорович.

З глибокою повагою М. Руденко.

Лист №2.

12А/І — 71 р.

Добрий день, вельмишановний Леоніде Петровичу!

Є чудові казки, де добрі чарівники все можуть повернути так, як потрібно хорошим людям. У дійсності Ви і є той самий чарівник, який повернув вітер в іншу сторону. Там, де була байдужість до свята Весни, з'явилась цікавість, де була неможливість, стало все можливим. І таки провели ми його в багато складніших обставинах, ніж це було б 16 травня. І просапка в розпалі, і весілля в селі (директор Буд. культури заміж виходила), та ще й похорон, Сім бід, на один обід. Проте нічого не стало на заваді. Свято відбулося, так як слід. Похоронили дуже зранку. Весільні приєднались до свята, а потім пішли на весілля. Райком, відділ культури, Буд. культури дуже нам сприяли. Райком про музику потурбувався, оркестр безплатно дали. Голова к-пу сам скликав нараду відносно свята, сам організував збір молоді, словом, як повинно бути або ще й більше. Гарно до мене заговорив, навіть весело. Правда де-де чулось ще скрипіння, але то пройде. Ефект свята був не той мусила додати ще образ Літа. Якраз і одяг найшовся пишній і дівчина хороша прийняла естафету весни. Це вже художній вимисел, але не поганий.

За це все Вам низький уклін і щире спасибі від мене і всіх шанувальників скарбів народної культури. Нехай такими ж успіхами вершаться всі Ваші діла.

З глибокою шаную М. Руденко.

Р. S. Люди чули по радіо виступ про наше свято. Мабуть, це з Вашої легкої руки. На жаль, я не була вдома в той час. Та все-таки добре, що так і знову і, знову ж таки, спасибі Вам.

Лист№3.

18/V-84р.

Дорогий Леоніду Петровичу!

Добрий день!

Спасибі, що Ви за мене не забуваєте, співчуваєте моєму горю.

Не думала, що так несподівано, раптово Петро Федорович залишить мене назавжди. Як він ждав мене, виглядав, як піду куди. А тепер ніхто не жде, не виглядає, не радіє, не печалиться зі мною. Одна-однісінька, як билина в полі, прибита грозою, в німих стінах на одинці з горем.

Час летить. Ось і весна минає, а горе й не думає.

Та коли б же я те знала, то хоч би наговорила із ним, не відлучалась нікуди. А то все в роботі, все для людей. Іще те зроблю та й буду дома. Ще постановку підготую, ще концерт, ще репетиція. А там дивись, похорон, вчителька померла, останній дзвоник не можуть організувати, там шлюб, а то сценарій в Уланів, другий у Вінницьке училище кондитерів. Витинанки.

- А коли ж ми з тобою хоч поговоримо?

- Оце ще студія поїде та й буду дома. Чи може написати, щоб перенесли надалі?

- Ти що? Хочеш без мене людей збирати? Я ще хочу почути пісні «Горлиці».

15-16 березня Київська студія УТ для передачі «Перлини душі народної» в складі 9 чол. працювала в нас дома. Співала «Горлиця», наші солісти, і я. Співав і Петро Федорович (співав для душі, а не для телебачення). Цілі дні на ногах. Побрився, помився, перевдягнувся сам. Дуже хотів усім чимось допомогти. Жартував. Не пив нічого.

16/III увечері сердечний приступ, а 17/III в повній свідомості помер. Говорив до останнього подиху, ніби заснув.

Накрила я його червоною хустиною.

Усе село проводжало його в останню путь. Похоронили на високому місці, звідки видно все село і нашу хату. Поруч залишила місце для себе.

Між людьми трохи забуваюся, вдома куди не гляну, то Петра спом'яну.

Кругом надворі краса неописана, а в серці рана.

4-5-6 травня була в Києві. Запросили на весняний святковий ярмарок у Музеї НАІТ УРСР. Продавали свої вироби майстри з багатьом областей України. З витинанками була я одна та ще з Тернополя чоловік продавав витинанки моєї учениці. Я не продавала. Що мала в запасі з дому і що там вирізала за 2 дні, - все роздала добрим людям. Подарунок дорожчий за куплену річ.

Привезли мої роботи з Москви. Були вони 2 місяці на ВДНХ, за що одержала бронзову медаль «За успіхи в народном хозяйстве СССР». Потім 6 місяців експонувались у павільйоні Всеросійського товариства охорони природи на виставці «Мелодия цветов». Звідси я одержала грамоту. Рушник побував аж у Болівії, і ще з Москви не повернувся. За зміцнення культурних зв'язків з українцями за рубежом одержала подяку Міністерства культури СРСР. Потім ще роботи були в Києві на ВДНГ. За все маю документи.

Були в мене персональні виставки (в Києві, в Могилеві-Подільському, і в своєму селі). Побували витинанки на виставках і в Харкові, і в Львові, і в Челябінську, і в Ленінграді (одні з України).

Всі майстри, що приїздять до Києва мають офіційні звання, тільки я і досі самозванець. Кажуть: звання «Заслужений працівник культури» відноситься й до мистецтва. Та ж, справді, не знають, культпрацівник може не бути художником і навпаки.

Хіба ж винна я, що в моїй праці переплелися ці дві галузі мистецтва? Вони мені однаково дорогі.

А як підбирали комплект листівок для «Мистецтва» «Українські народні витинанки». то зважали на звання. Мені ж влаштували немов екзамен, поки взяли 2 роботи. Але, здається

увійшла лише одна «Піду в садочок» (дівчина під вишнею) в червоному кольорі. Комплекти вже вийшли з друку, але не надійшли у продаж.

Питали мої київські друзі в зав сектором РНМЦ, чому я досі не маю звання в галузі мистецтва декоративно-прикладного.

Вона відповіла, що, мабуть, я не хочу. Як це я маю хотіти?

Не заслуговую, видно. То чого ж мої витинанки завжди на першому місці на всіх виставках. Скільки нагород одержала. Почесних грамот багато. Диплом є. Грошові премії торік дві одержала. Іменний подарунок з обласної виставки, а скільки безіменних. З Канади на 8 березня моя знайома вчителька синтетичну шубу прислала. Важить всього 2 кг. Тепер можеш, не можеш, посилає витинанки. Значить людям вони потрібні.

Як мене просили в Києві японці, поляки, венесуельці, з ГДР, ФРГ і інші продати чи прислати. Адрес скільки. Посилала в Англію, Болгарію, Канаду. Дарувала кубинцям, консулу США, французам, чехословакам, іспанцям, австрійцям, навіть австралійцям.

Званням я не дуже ламаю голову. Люди самі звать мене, як їм душа велить. У моїх книгах відгуків золото людських душ, якого за гроші не купиш.

Потрібно б мені якесь звання для того, щоб цим роботам таки відкрити дорогу в світ.

Я цього нікому-нікому не скажу, а Вам відкриваю всю душу.

Що з того, що я роздаю, посилаю, ну в Музей інколи продаю, як більше треба. Мені ж треба декілька віків, щоб людські бажання виконати хоч трохи.

Треба звертатись до Спілки художників. А там зараз питають, а хто ж це? Що їм книги, нагороди нести? Розповідати?

У мене є дуже гарний задум, і коли б він міг здійснитись, то для цього мені б ще варто було жити.

Це мене і зараз рятує від душевного занепаду.

Оце, як кажуть, не йшов батько до церкви, а як дідько поніс, то і двері приніс.

Не писала я Вам довго, а це як зібралась, то й кінця нема.

Вибачте, будь ласка.

Вітайте від мене своїх рідних,

На все добре Вам.

З щирою шанобою Марія Авксентіївна.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Зінченко Л. Сторінки фольклористики Поділля / Народна культура Поділля в контексті національного виховання: 36. наук. пр. / Ред. кол. Н. Л. Іваницька та ін. Вінниця, 2004. - С. 13 - 18.
2. Верховлюк В. Фольклористи-краонавці у фондах Вінницького державного архіву // Етнографія Поділля. Тези доп. наук, конф.— Вінниця, 1992.— Ч. 2.— С. 32-34.
3. Гоцуляк М. Данина пам'яті Подільської берегині // Світлиця. - 2005. -травень — С. 4-5.
4. Подолинний А. М. Руденко Марія Оксентіївна // Вінниччина фольклорна: Довідник / Упорядники А. М Подолинний. Г. О. Цвігун. - Вінниця, 2003. - С. 67-68.
5. Польові записи автора 20 вересня 2009 р. від Зінченка Леоніда Петровича, 1936 р. н., жителя м. Вінниці.

С. Л. Калитко

ДІЯЛЬНІСТЬ ОУН-УПА НА СХІДНОМУ ПОДІЛЛІ В

ПУБЛІКАЦІЯХ ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Потреба об'єктивного вивчення історії регіону вимагає всебічної характеристики подій, пов'язаних з ОУН-УПА. Проте проблема діяльності ОУНУПА в регіоні не належить до найбільш досліджених. Причинами цього є відсутність доступу до всіх без винятку джерел, що існують, а також певна обмеженість джерельної бази, яка склалася через конспіративний характер дій членів ОУН.

В останній час з'явилося декілька публікацій науковців та краєзнавців з цієї тематики.

В. Сергійчук уклав збірник документів і матеріалів «Український здвиг Поділля. 1939-1955» про боротьбу на Поділлі за відновлення Української держави, який очолювала ОУН. До території регіону автор включає сучасні Вінницьку, Тернопільську та Хмельницьку області.

На Вінниччину діяльність ОУН поширилася після нападу Німеччини на СРСР. У виданні опубліковано наказ про

